

СУЧАСНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ В'ЄТНАМ

ГРИЩЕНКО Т.В.,
кандидат політичних наук,
старший науковий
співробітник

*Інститут світової економіки
і міжнародних відносин
НАН України*

Концептуальною засадою зовнішньої політики СРВ є ідея цілісності, тобто здатності та взаємозалежності потреб і цілей держави в межах та поза межами її національних кордонів. У рамках цієї цілісності внутрішня необхідність надає імпульс до проведення тих чи інших акцій на міжнародній арені та навпаки. Загальною метою зовнішньої політики СРВ є забезпечення оптимальних умов життєдіяльності держави, внутрішньої політичної і економічної стабільності, політико-ідеологічної та національної єдності в'єтнамського суспільства, позитивного міжнародного сприймання держави в цілому.

Щодо принципів зовнішньої політики, то це – відкритість, миролюбність, незалежність і суверенітет у відповідності до конституційного положення: “В'єтнам бажає мати дружні відносини з усіма країнами світового співтовариства, прагне до миру, самостійності та розвитку”. Основні положення зовнішньополітичної стратегії СРВ на сучасному етапі сформульовані у матеріалах останнього ІХ з'їзду Комуністичної партії В'єтнаму та містяться у промовах в'єтнамського партійного і державного керівництва.

Останніми роками у зовнішньополітичному курсі СРВ помітно втратив своє значення притаманний йому протягом десятиліть ідеологічний аспект. В'єтнамська дипломатія зокрема майже повністю переорієнтувалася на вирішення актуальних проблем економічного розвитку і набула яскраво вираженого прагматичного характеру. Ідеологічний чинник все ще має місце (зокрема, наприклад, у підхо-

дах до так званого “класичного імперіалізму”), у правлячих колах В'єтнаму виникають певні розбіжності та точаться гострі внутрішньопартійні дискусії, але у ЗМІ цей момент є відсутнім. Офіційний підхід щодо будь-яких питань регіональної та глобальної політики відображає єдність і злагоду.

Сучасна концепція зовнішньої політики В'єтнаму почала формуватися наприкінці 80-х років з початком процесу “дой мой”, тобто оновлення, модернізації країни. В основу нового зовнішньополітичного курсу лягли деідеологізація і диверсифікація зовнішньополітичних зв'язків, політика “відкритих дверей” у зовнішньоекономічних відносинах. Усвідомлення того, що світ вступає в еру, коли першорядна роль відводиться економіці, і тому забезпечення економічних успіхів стає фундаментом не тільки матеріального благополуччя народу, але й комплексної національної безпеки країни призвело до кардинальної зміни у комплексному підході до питання про співвідношення економіки і політики. Найбільш рельєфно нова позиція була сформульована міністром іноземних справ Нгуєн Мань Камом у 1993 році: “Сила нації сьогодні полягає перш за все у здатності досягти успіхів у економічному та науково-технічному розвитку, затвердити місце своєї країни в регіональному і світовому потоках”.

Зміна ключового підходу до питань національної безпеки, своєрідна “екномізація” зовнішньополітичного мислення підштовхнули в'єтнамське керівництво до здійснення двох кардинальних рішень. По-перше, вся діяльність в'єтнамської дипломатії була підпорядкована єдиному стратегічному завданню – всіляко сприяти вирішенню економічних проблем, якнайшвидшому подоланню соціально-економічної кризи, активній інтеграції у світові господарські зв'язки. По-друге, була істотно зкорегована військова доктрина країни: після виводу в'єтнамських військ з Камбоджі і Лаосу, чисельність збройних сил В'єтнаму було скорочено майже вдвічі. Спеціалісти оцінили нову військову доктрину соціалістичного В'єтнаму як суто оборонну, що спирається на принцип розумної достатності. Світовою спільнотою це було сприйнято як важливий і своєчасний вклад Ханоя у зміцнення безпеки у Південно-Східній Азії (ПСА).

Другою найважливішою складовою нового зовнішньополітичного курсу В'єтнаму стала цілеспрямована регіоналізація зовнішньополітичних аспектів і пріоритетів. Орієнтуючись з часів здобуття незалежності лише на одну чи другу великі держави, В'єтнам, через різні причини, лишився за межами процесів регіональної інтеграції, що відбувалися у 60-70-ті роки у ПСА, і це, безумовно, негативно позначилося як на його позиціях у регіоні, так і на економічному розвитку.

З кінця 80-х років пріоритетний розвиток відносин з державами і регіональними організаціями Південно-Східної Азії та Азіатсько-Тихоокеанського регіону в цілому став головним завданням в'єтнамської дипломатії, яка досить швидко досягла на цьому шляху вагомих успіхів. Так, у 1992 році СРВ приєдналась до балійського Договору про дружбу і співробітництво у ПСА, у 1995 році стала повноправним членом АСЕАН, у 1996 році подала офіційну заяву про вступ до організації Азіатсько-Тихоокеанського співробітництва (АТЕС). Відбулася регіоналізація і зовнішньоекономічних зв'язків: понад 80% торгового обігу СРВ і загального об'єму іноземних інвестицій у цю країну припадає тепер на частку країн АТР.

Участь у регіональних організаціях вимагає дотримання певних норм та правил, що, можливо, не завжди будуть цілком вигідні для В'єтнаму. Це може стати серйозним випробовуванням, яке країні належить витримати у процесі інтеграції в регіональні структури, і яке пояснюється як значним розривом у рівнях економічного розвитку СРВ і більшості країн АСЕАН, так і особливостями його суспільно-політичного режиму.

В числі економічних завдань одне із найскладніших – приєднання новоприйнятих до АСЕАН країн до Програми митних преференцій (АФТА). Всі її учасники мали до 2003 р. повністю відмінити або суттєво знизити митні тарифи на тисячу найменувань товарів. В'єтнам оголосив про приєднання до АФТА та представив список із 857 товарів, на які готовий відмінити митні тарифи, – в основному це сировина, матеріали, технологічне обладнання; в цих товарах в'єтнамська економіка має крайню потребу. Разом з тим, намагаючись захистити свій ринок від напливу товарів із розвинутих країн АСЕАН, Ханой був змушений оголосити і список товарів, на які він тимчасово або взагалі не зможе ліквідувати чи помітно знизити мито.

Існують і чисто технічні проблеми інтеграції. Недостатність кадрів, що вільно володіють англійською мовою, мають достатнє уявлення про структуру та принципи функціонування АСЕАН, інших регіональних і міжнародних організацій певним чином ускладнюють процес співробітництва, досягнення порозуміння та прийняття взаємовигідних рішень.

Приєднання В'єтнаму до АСЕАН має певні труднощі, але й наявні та майбутні вигоди для обох сторін. В'єтнам набуває в особі АСЕАН, яку можна в певному розумінні розглядати як колективну державу, могутнього політичного союзника, а також підключається до механізму господарського розвитку задля подолання економічного відставання. (Сьогодні В'єтнам бере участь практично у всіх програмах економічного співробітництва в рамках АСЕАН. На урядовому рівні діє

Національний комітет з питань координаційної діяльності В'єтнаму в АСЕАН, аналогічну структуру має МЗС СРВ). Для АСЕАН, насамперед, це фактор регіональної безпеки. Вступ до угруповання СРВ, другої за кількістю населення держави після Індонезії, помітно змінює співвідношення сил у цій частині Азії, приймаючи до уваги Китай і Японію, як основні фактори виклику для зовнішньої безпеки АСЕАН.

Важливими для АСЕАН є й економічні мотиви. В'єтнам стає одним із найперспективніших ринків споживання товарів і капіталів розвинутих країн АСЕАН. Сінгапур, Малайзія, Таїланд входять до десятки основних торгових партнерів та інвесторів В'єтнаму.

Приєднання В'єтнаму до АСЕАН, крім того, дало змогу вирішити найважливіше політичне завдання – перетворення ПСА на без'ядерну зону. У грудні 1995 року на V Конференції глав держав і урядів країн АСЕАН було підписано Договір про без'ядерну зону в ПСА. Ця акція, що має велике міжнародне значення, є найважливішою ланкою в реалізації відомого асеанівського лозунгу про перетворення ПСА на зону миру, свободи і нейтралітету.

За рішенням генерального секретаря країн-членів АСЕАН В'єтнам головував на VI зустрічі голів держав асоціації, яка відбулася наприкінці 1998 року. Це підтвердило визнання важливої регіональної ролі В'єтнаму і політичної значущості його вступу до АСЕАН.

З провідними країнами регіону Китаєм і Японією В'єтнам упродовж останніх років розвиває відносини на постійних і взаємоумовлених засадах.

З моменту офіційного оголошення про повну формальну нормалізацію відносин між СРВ та КПК у листопаді 1991 року, Ханой надає першорядного і навіть стратегічного значення зміцненню зв'язків з КНР після десятиліть прямої і прихованої конфронтації. В основу нової тенденції лягли цілком зрозумілі об'єктивні чинники – близькість політико-ідеологічних позицій КПК і КПК, практично ідентичні за змістом оновлення реформи, а також, напевне, прагнення до солідарності однодумців в умовах кризи світового соціалізму.

Торгово-економічне і політичне співробітництво двох країн стрімко набирає обертів. Серед торговельних партнерів В'єтнаму Китай посідає шосте місце. За 10 років офіційних відносин обсяг двосторонньої торгівлі збільшився з понад 30 млн. доларів до майже 3 млрд. доларів. Між Ханоем і Пекіном існує домовленість про щорічне проведення зустрічей на вищому рівні, під час яких обидві сторони як правило обговорюють найважливіші та гострі питання двосторонніх відносин. Обидві сторони у 1991, 1992, 1994 та 1995 роках опублікували "Спільні декларації", а у 1999, 2000, 2001 роках – "Спільні заяви". Між ними були підписані Договір про сухопутний кордон між КНР та СРВ, Угода

про демаркацію морського кордону між КНР та СРВ в затоці Бакбо та Угода про співробітництво в галузі риболовства. Цими документами регулюються дуже "болючі" питання двосторонніх відносин. Активізуються контакти на високому рівні, взаємні зв'язки та співробітництво в політичній, економічній, воєнній, науково-технічній та культурних сферах розширюються день у день.

Разом з тим, існує ряд проблем історичного і політичного плану, які ускладнюють і стримують розвиток дружніх відносин. Найсерйознішою з них залишається територіальна суперечка про групи островів у Південно-Китайському морі – Парацельські та Спратлі.

Динамічно розвиваються відносини СРВ з Японією, яка посідає особливе місце у зовнішній політиці В'єтнаму. І хоча японський уряд у своїй політиці щодо В'єтнаму приймав до уваги позицію Вашингтона, проте не перешкоджав приватному японському капіталу проникати в країну. Як результат, на кінець 90-х років Японія стала найбільшим торговим партнером, інвестором і кредитором В'єтнаму (торговий оборот у 2001 році становив понад 3 млрд. доларів). Обидві країни визначили сфери взаємовигідного співробітництва. Разом з розробкою економічних проєктів виконуються великі програми в галузі культурних зв'язків, освіти, охорони здоров'я, підготовки кадрів.

Після скасування економічного ембарго та відновлення у повному обсязі дипломатичних зв'язків нормалізуються відносини В'єтнаму зі Сполученими Штатами Америки. Обидві сторони докладають зусиль аби подолати синдром "воєнної поразки США". Важливими у цьому плані стали візити до В'єтнаму Держсекретаря США Мадлен Олбрайт у липні 1997 року та Президента США Біла Клінтона у листопаді 2000 року. Між країнами у липні 2000 року було підписано торговельну угоду, яка передбачає надання СРВ режиму найбільш сприятливої нації. На сьогодні у В'єтнамі, у тій чи іншій формі, діють близько 500 американських компаній і банків, США займають 13 місце у списку інвесторів СРВ.

Відносини між В'єтнамом і Російською Федерацією, які у 1990-1991 роках перебували у стані, близькому до колапсу, останніми роками значно покращились. З середини 90-х років поступово, завдяки перш за все зусиллям в'єтнамської дипломатії, довгострокові інтереси обох країн почали брати гору над тимчасовими труднощами. В результаті підписання у 1994 р. Договору про основні принципи співробітництва між СРВ та РФ, а також цілого пакету угод, що впливає з нього – про стимулювання та захист інвестицій, про уникнення подвійного оподаткування, про торгово-економічне співробітництво та інші – був закладений необхідний юридичний фундамент для відновлення та розвитку російсько-в'єтнамських зв'язків в нових умовах.

Незважаючи на очевидну зміну зовнішньополітичних пріоритетів,

В'єтнам, без сумніву, зберігає інтерес до продовження співробітництва з Росією. У ній в'єтнамське керівництво вбачає, передовсім, поза-регіональну державу, яка, через свою певну військово-політичну і економічну вагу, може бути дуже корисною для "балансування" відносин В'єтнаму з США, Китаєм і Японією, які добиваються нині посилення свого впливу на Індокитайському півострові.

Зі свого боку, в останні два роки спостерігається значне поживлення зовнішньої політики Росії на східному напрямку. У листопаді 2000 року у провідних часописах азійського регіону була опублікована концептуальна стаття президента В.Путіна "Росія: нові східні перспективи". В ній викладена політика Росії у сфері економічного і політичного співробітництва з країнами Азії, визначено, чого саме Росія очікує від цих країн і який внесок РФ готова зробити в регіональні економічні і політичні процеси.

В ході візиту президента В.Путіна до В'єтнаму у березні 2001 року була підписана Декларація про стратегічне партнерство між РФ і СРВ. В ній сторони підтвердили, що вважають за необхідне нарощування торгово-економічного, науково-технічного та інвестиційного співробітництва на засадах всебічного використання накопиченого потенціалу і досвіду.

На сьогоднішній день Росія восьма у списку інвесторів В'єтнаму. Її капіталовкладення суттєво переважають, наприклад, американські, перш за все за рахунок фінансування (через СП В'ЄТСОВПЕТРО) більшості розвідок нафтових родовищ. Співробітництво у нафтогазовій галузі – основний стратегічний напрямок у торгово-економічних відносинах країн. Велика увага приділяється співробітництву в галузях обори, енергетики (в тому числі і ядерної), супутникового зв'язку, науково-технічній та інших.

Судячи з усього, Росія, незважаючи на певну нестабільність та труднощі власної економіки, буде намагатися нарощувати темпи та обсяги партнерських стосунків з В'єтнамом, зважаючи на важливе геополітичне розташування останнього на кордоні Тихого та Індійського океанів, на його значимість в ПСА за кількістю населення, на його динамічний економічний розвиток і швидку інтеграцію в регіональні господарські зв'язки.

Відносини В'єтнаму з Україною розвиваються у дружньому, рівноправному та конструктивному руслі і мають великі взаємовигідні потенційні можливості. Хоча Україна є європейською державою, серед зовнішньополітичних інтересів України важливе місце займає розвиток всебічних інтересів з країнами АТР, серед яких СРВ, безумовно, має одне з провідних місць. Партнерство країн включає і політичний діалог голів держав двох країн (у квітні 1996 року – державний візит Президен-

та України Л.Д.Кучми до В'єтнаму, у квітні 2000 року – візит Президента СРВ Чан Дик Лионга в Україну), і зустрічі голів урядів (в 1994 і 1996 роках). Здійснюються регулярні переговори керівників зовнішньополітичних відомств України і В'єтнаму, проводяться політичні консультації на рівні заступників МЗС. Останніми роками стали частіше проходити обміни делегаціями на рівні експертів різних галузей. Нещодавно (18-22 січня 2003 року) в Україні з офіційним візитом перебувала парламентська делегація В'єтнаму на чолі з Головою Національних зборів СРВ Нгуєн Ван Аном.

Між Україною і В'єтнамом підписано понад 40 двосторонніх документів, які є правовими засадами для політичного і торгово-економічного співробітництва. Серед них Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і СРВ (23.01.1992р.); Договір про принципи відносин і співробітництва (08.04.1996р.); Угода про торговельно-судноплавство (20.07.1992р.); Угода про співробітництво у воєнно-технічній галузі (11.03.1993р.); Угода про повітряне сполучення (21.10.1993р.); Угода про заохочення та взаємний захист інвестицій (08.06.1994р.); Угода про науково-технологічне співробітництво (08.04.1996р.); Угода про уникнення подвійного оподаткування (08.04.1996 р.) та інші. Зараз до підписання готується ще цілий ряд двосторонніх угод, найважливішою серед яких є Угода про вільну торгівлю. Прем'єр-міністр України В.Янукович на зустрічі з Головою Національних зборів СРВ Нгуєн Ван Аном (20 січня ц.р.) зазначив, що сторони провели три раунди переговорів по обговоренню цього документа і висловив надію, що найближчим часом текст угоди, такої важливої і для України, і для В'єтнаму, буде остаточно узгоджений.

Усі ці документи створили і мають удосконалювати правову базу для взаємовигідного торгово-економічного співробітництва між нашими країнами. Викликає задоволення збільшення товарообігу між Україною і В'єтнамом. Якщо у 1997 році його обсяг становив 61,7 млн. доларів США, у 1999 році – 39,0 то в січні-листопаді 2002 року, за даними Державного комітету статистики України, тільки експорт із України у В'єтнам склав 201,24 млн. доларів, а імпорт із В'єтнаму за той же період – 19,9 млн. дол.

Основні групи експорту України до В'єтнаму це: чорні метали та вироби з них, мінеральні добрива, машини і техніка, транспортні засоби, продукція важкого машинобудування. Крім того – обладнання, запасні частини і матеріали для підтримки роботи ряду гідроелектростанцій. Із В'єтнаму до України надходять кава, каучук, рис, джутові тканини, чай, медикаменти, кольорові метали, фітопрепарати та інші товари.

Разом з тим, обсяг торгово-економічного співробітництва має значний потенціал і може бути значно більшим. Перспективний характер має двостороннє співробітництво у літакобудівній та автомобілебудівній галузях. Українські підприємства мають великий позитивний досвід роботи на енергетичному ринку В'єтнаму (участь у будівництві гідроелектростанцій Хаобінь, Тхакмо, Ялі) та зацікавлені у розширенні своєї участі у будівництві на території В'єтнаму кількох ГЕС (Кандон, Шонла, Сесан-3, Дайтхи, Дайнинь). Україна також могла б брати участь у проектуванні і будівництві доріг, мостів, тунелів, аеродромів, портів, нафтобаз (у цих роботах також мають велику потребу й інші країни регіону).

Перспективний характер співробітництва у воєнно-технічній сфері і значний потенціал його подальшого розвитку зумовлені великим парком бойової техніки радянського виробництва, що є на озброєнні В'єтнамської Народної Армії та потребує ремонту і оновлення. У цьому контексті можливість України як країни, що успадкувала від СРСР розгалужену і значною мірою незалежну систему союзного ВПК, не може не привертати увагу воєнних замовників та представників ВПК В'єтнаму. Співробітництво у цій галузі може сягати від допомоги України у підготовці військових спеціалістів для ВНА до поставок української військової техніки і озброєння Міністерству національної оборони СРВ та спільних проектів з будівництва кораблів, літаків, створення зенітно-ракетних комплексів та інших високотехнологічних зразків озброєнь та бойової техніки.

Важливою складовою українсько-в'єтнамських зв'язків є розширення співробітництва у гуманітарній сфері, у галузі науки, освіти і культури. СРВ має значну потребу у підготовці наукових кадрів, висококваліфікованих спеціалістів для різних галузей, підготовка яких в Україні обійдеться В'єтнаму у 5-10 разів дешевше, ніж в розвинених країнах.

Співставляючи на сьогодні реальний стан і потенційні можливості двосторонніх торгово-економічних відносин між Україною і СРВ, експерти оцінюють його як незадовільний. Відповідальність за це покладається переважно на бік України. Слід розуміти, що В'єтнам об'єктивно менше зацікавлений в активізації економічного і науково-технічного співробітництва з нашою державою, оскільки весь комплекс товарів і послуг, що може надати Україна, йому з готовністю запропонує Російська Федерація. Рівень якості і цін не поступатимуться українським. Тому ініціатива повинна виходити в першу чергу від Української сторони.

Надійшла до редакції 09.01.2003 (уточнення – 29.01.2003р.)